

نگاهی بر الممالک و الممالک

پایین مؤلف مشخص می‌کند که این نقشه نمایانگر ولایت یعنی همان منطقه‌ی زنگباری (زنگی‌بار) است. این مینیاتور برخلاف مینیاتورهای دیگر که توضیحات فراوانی تحت عنوان نصح متراکچی (کتاب یوردایدیم ۱۹۸۸ Rogers E ward ۱۹۷۶ Yurdaydim صص ۱۰۶ و ۱۰۷) دارند، فاقد شرحی واضح و روشن در مورد مکان‌های پیش اشاره شده است. به واسطه‌ی سلیقه‌ی هنرمندانه مینیاتورست‌های عثمانی آن دوران تصاویر فوق جزئی از تذهیبات و تزیینات کتاب‌اند هر چند حاوی اطلاعات علمی مفصلی نیستند. برای مثال به قایق‌های نقاشی شده در دریا توجه کنید؛ انعکاس یک سبک و نشانه از ویژگی‌های نقاشی هنرمندانه آن دوره می‌باشد که در کاشی‌کاری‌های ایزنیک آن دوران (شماره ۲۳۰) به خوبی دیده می‌شود. به همان ترتیب سواحل و دهکده‌ها نمایانگر مناطق جغرافیایی نیستند بلکه صرفاً نقاشی‌های زیبا جهت تزیینات نوشته‌ها می‌باشند.

(ترجمه میراث اسلام هنر اسلامی در ایتالیا، صص ۴۱۰ - ۴۱۱)
در کل تمامی نقشه‌های تاریخی جغرافیا توسط نقاشان مینیاتوربست تهیه شده که متأسفانه تا امروز هیچ‌گونه ارتباط این دو مورد مطالعه قرار نگرفته است. امید است فعالیت بین رشته‌ای فوق فتح بایی باشد برای همکاری و تعامل بین سایر رشته‌ها.

کتاب‌شناسی:

Gabrieli e Scerrato ۱۹۷۹

تصاویر صص ۷۳۲ و ۷۳۵

در صفحات ۴۱۰ و ۴۱۱ کتاب «میراث الاسلام»، نام کتاب «الممالک و الممالک» آمده است که اکنون در سال ۱۹۹۴ توسط Giovanni curaota گردآوری و نشر سیلوانا آن را در ونیز به

کتاب الممالک و الممالک (کتاب جاده‌ها و قلمروها) اقتباسی از یک نقشه‌ی ترک، ابن حوقل، ترکیه ۱۵۸۹ - ۱۰۰۷ م.

ورق ۳۰/۸×۲۲/۳ سانتی‌متر، مینیاتور ۲۷×۱۱cm

نقاشی با جوهر بر روی کاغذ؛ نوشته نسخه سیاه رنگ (نوشته اصلی) قرمز رنگ و صافی مشرقی با ترنج مرکزی و قاب چایی است. متن فوق دارای ۴۳۷ برگ شماره‌گذاری شده است. (بلونیا، کتابخانه دانشگاهی، شماره ۳۶۱۱)

دست‌نویس شامل یک نسخه‌ی ترک عثمانی (کتاب جاده‌ها و قلمروها) می‌باشد. این کتاب نوشته‌ی نویسنده‌ی عرب، ابن حوقل است که در قرن ده میلادی زندگی می‌کرده است. گابری‌یلی ۱۹۷۵، صص ۵۹ - ۶۵)

در فاصله‌ی قرن‌های ۱۴ تا ۱۶ تُرک‌ها دست به ترجمه و تألیف کتاب‌های فراوانی از مکتب ایرانی عربی در رابطه با جغرافیا زده‌اند. در قالب چاپ جدید، کتاب فوق ترجمه‌ای در کنار ترجمه‌های دیگر ابوالفدا و قزوینی می‌باشد.

تعداد ۲۶ مینیاتور در آن موجود است: شماره‌ی ۷۱۸ نمایانگر اقیانوس، ۷۳۶ نمایانگر عربستان، ۷۴۲ نمایانگر خلیج فارس و یونس در دهان ماهی، ۷۸۶ نمایانگر مراکش (المغرب)، ۷۱۰۲ کره جهان، ۲۱۲۶ تیهاما، ۲۱۵۹ خلیج فارس، ۲۱۷۶ مغرب، ۲۱۹۲ تا ۷۱۹۲ مصر، ۲۲۰۹ سوریه، ۷۲۲۷ آناتولیا، ۲۴۵ بین‌النهرین، ۷۲۴۵ عراق (عرب) ۲۲۵۷ خوزستان، ۷۲۶۴ شرایط اقلیمی فارس، ۷۳۰۰ کرمان، ۲۳۰۶ سند، ۷۳۱۵ آذربایجان، ۷۳۲۵ عراق (عجم) ۳۳۳ طبرستان ۷۳۴۰ منطقه خزر، ۷۳۵۰ کویر بین فارس و خراسان، ۲۳۵۹ سیستان و مینیاتور شماره ۷۱۵۹ خلیج فارس را به نمایش گذاشته است.

در حقیقت در توضیحات به رنگ قرمز که در قابی در بخش بالایی مینیاتور قرار دارد، چنین آمده است: تصویر دریای فارس در قسمت

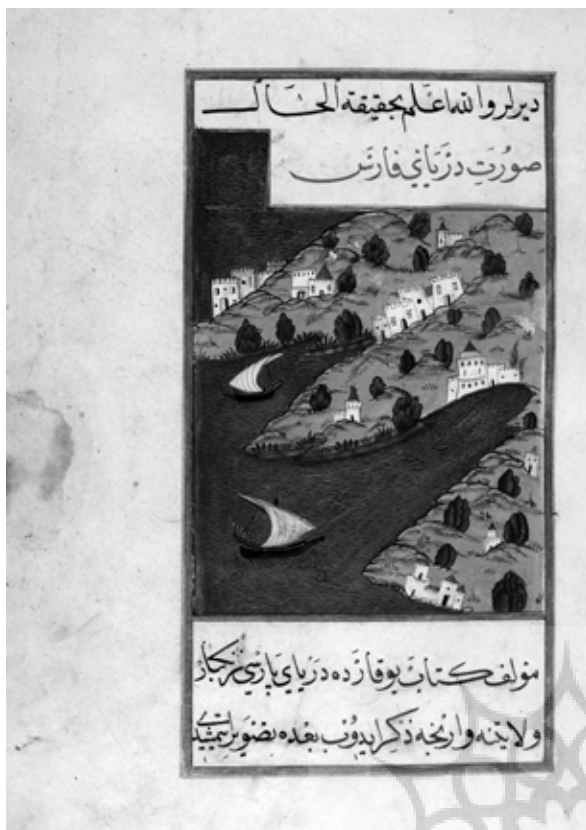
چاپ رسانده است.

در بازخوانی کتاب «المسالک و الممالک» که به همت خانم دکتر ماچیوا اوراز گوزل^۱ Dr. Macheva Orazgozel صورت گرفته این نتایج به دست آمده است:

کتاب توسط کتاب‌شناسان غیرمسلط به زبان ترکی قدیم فهرست‌برداری شده؛ از این رو دارای ضعف‌هایی می‌باشد. نخستین بار توسط پروفسور روسن W. Rosen استاد زبان عربی دانشگاه سن پترزبورگ که او نیز به زبان ترکی تسلط نداشته، معرفی شده است. نویسنده‌ی کتاب ابن حوقل معرفی شده (شاید به دلیل آنکه از معروفیت زیادی برخوردار بوده است) در صورتی که نویسنده‌ی آن شریف بن محمد ابن شیخ برهان‌الدین می‌باشد که در کتاب ذکر گردیده است. وی جهان شناخته شده‌ی آن روز را به ۲۰ منطقه تقسیم نموده و مکه را مرکز جهان قرار داده است.

کتاب دارای ۲۶ مینیاتور (سبک ترکی) بوده و از ارزش جغرافیایی و انتقال اطلاعات تصویری و نقشه‌برداری کمتری برخوردار است. تزئینات کتاب بیشتر جنبه‌ی کتاب‌آرایی داشته است. اطلاعات تصاویر با خطی خوش و سرفصل‌های آن‌ها با رنگ قرمز نوشته شده است.

منابعی که کتاب بر مبنای آن‌ها نوشته شده در کتابخانه‌های سلطنتی عثمانی (خزانة) نگهداری می‌شوند. این منابع به زبان‌های عربی و فارسی می‌باشند. تهیه کتاب به سفارش سلطان محمدخان در سال ۱۰۰۳ هـ شروع و در ۱۰۱۲ به اتمام رسیده است. جنبه‌ی هنری آن بسیار قوی بوده و توسط هنرمندان، خطاطان، مینیاتوریست‌ها، صحافان و ... تهیه شده است. متأسفانه امروزه در جمع‌آوری اسناد تصویری پرداختن به



جنبه‌ی هنری اسناد توسط محققان نادیده گرفته می‌شود.

۵ تصویر از تصاویر کتاب متعلق به ایران است: تصویری از آذربایجان منطقه‌ای را نشان می‌دهد در نزدیکی عراق که از طرف دیگر به اردبیل نزدیک است. یک تصویر از دریای خوزستان دربرگیرنده‌ی هرمز شهر و نواحی اطراف خوزستان که اهواز اطلاق می‌شود، و دو تصویر از دریای فارس که در یکی صحنه‌ی بیرون آمدن یوسف نبی از دهان ماهی ترسیم شده است. یک تصویر نیز از کرمان و شهرهای آن از جمله: هرمز، بم، جیرفت، سیرکان، تصویری از دریای فارس که در پشت و روی مجله صفحه (شماره‌ی ۴۲) نشریه‌ی علمی پژوهشی معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی آمده است و تصویر منطقه‌ی آذربایجان در پشت و روی جلد کتاب بازخوانی نقشه‌های تاریخی تبریز که با همکاری شرکت عمران و مسکن‌سازان منطقه‌ی شمال غرب و دانشگاه شهید بهشتی تهیه و چاپ شده‌اند.

شرح فعالیت‌هایی که در کتاب نصوص مطراق‌چی انجام گرفته شامل بیان منازل است که بخش ایران آن توسط آقای رحیم رئیس‌نیا، ترجمه و در سال ۱۳۷۹ توسط سازمان میراث فرهنگی در ابعاد ۱۶ × ۲۳ چاپ گردیده است.

پانویس:

۱. خانم دکتر اوراز گوزل متولد عشق‌آباد جمهوری ترکمنستان و مسلط به فارسی، ترکی، عربی، ایتالیایی و روسی می‌باشد و در حال حاضر مسئول سازماندهی و طبقه‌بندی و ساماندهی کتابخانه دانشگاه بلونیا است.

